ئێمە پێویستمان بە شۆڕشێکی فەرهەنگییە؛
شۆڕشێکی ڕاستەقینەی فەرهەنگی

فەرهاد شاکەلی بۆ (کەنار) دەدوێت

ئامادەکردنی: حەمید عەلی

فەرهاد شاکەلی شاعیر و ڕووناکبیرێکی جددی وشارەزایەکی بواری زمانە. ئەو دەیەها ساڵی لە دووریی نیشتمان و دەربەدەریدا گوزەراندووە و خەمە ژیاری و عیرفانی وئەکادیمییەکانی خۆیشی بۆ هەر شوێنێکی دنیا کە ڕۆیشتووە بردووە. بەرهەمە جۆراوجۆرەکانی شاکەلی بۆ زۆر زمانی زیندووی دنیا تەرجەمە کراون. شاکەلی لە (شاکەل)ی گەرمیان ئەم پرسیارانەی بە دەسنووس لێ وەرگرتین و بە سوپاسەوە لەوپەڕی دنیاوە وەڵامەکانی بە ئیمەیڵ بۆ ناردینەوە.

پ1: تۆ ڕووناکبیرێکی ئەم گەرمیانەیت و دوایی بە دنیادا گەڕاویت و تێکەڵیت لەگەڵ شارستانەتی و فەرهەنگی تردا کردووە. ئەم گەرمیانەی کە ئێستا دەیبینی لە کوێی دنیای هاوچەرخدایە لە ڕووی ئاوەدانی و فەرهەنگیشەوە؟

شاکەلی: زۆر سەیرە! دەڵێن جۆرە ماسییەک هەیە لە دەوروبەری کەنارەکانی سکۆتلاند دەژین و دوای ئەوەی تۆزێ هەراش دەبن، ئیتر دەچن لە ئاوە گەرمەکانی ئەمەریکای لاتینی دەژین، بەڵام کاتێ مردنیان نزیک دەبێتەوە هەزاران کیلۆمەتر دەبڕن و دێنەوە بۆ شوێنی لەدایکبوونەکەیان و لەوێ دەمرن. من نازانم ئەو ماسییانە کە لە نیشتمان دوور دەکەونەوە چەند تاسەی دەکەن و بیری لێ دەکەنەوە. باوەڕیش ناکەم بیر لە نیشتمان بکەنەوە چونکە هێندەی من بزانم بیرەوەریی ماسی لە نیو دەقیقەیش کورتترە. ڕاستت دەوێ منیش زۆر جار خۆم وەک ئەو ماسییانە دێتە پێش چاو، لەگەڵ ئەو جیاوازییەدا کە من تاکە ڕۆژێکیش، تاکە ساتێکیش کوردستان و گەرمیان و شاکەلم لە بیر نەچووەتەوە.

جاران کە دوو سیستێمی سیاسی و ئابووریی گەورە و گشتگر لە دنیادا هەبوون، پەراوێزێک بۆ گەلان و وڵاتانی دیکە هێڵرابووەوە و ناوێکی ڕەنگدار و فێڵبازانەیان بۆ داتاشیبوون: (جیهانی سێیەم!). ئەودەم گەلانی هەرە دواکەوتووی دنیا بۆ قەرەبووکردنەوەی بێبەشی و بەدبەختیی خۆیان و وەک جۆرە گاڵتەیەکیش کە ڕەنگە بە مەبەستی تۆڵەسەندنەوە بووبێت ناوێکی تریان بۆ خۆیان دۆزییەوە: جیهانی چوارەم. ئێستا ئیتر ئەو تۆزە ئاوڕووپارێزییەش نەماوە و ئەمەریکا خۆی بە گەورە و ئاغا و گشتکارەی ئەم دنیایە دەزانێت و هیچ ڕێزێکی بۆ مرۆڤایەتی و بۆ خەڵکی دنیا نییە و هەموویشیان بە خزمەتکار و بە کۆیلە و بە غوڵامی خۆی دادەنێت.

له سیستەمێکی وەهادا دەبێ جێگە و پایەی گەرمیانێکی بەدبەخت و هەژار و دواکەوتوو چی بێت؟ نەک گەرمیان، دەبێ کوردستان و ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست جێگەیان کامە بێت؟ من کە بیر لەو ڕاستییە دەکەمەوە، بە دەستی خۆم نییە، زۆر جار تووشی بێئومێدی و ڕەشبینی دەبم.
ڕاستییەکەی ئەوەیە کە دنیای ئەمڕۆ پڕە لە بێدادی و ناهەقی و ستەم و بێویژدانی، پڕە لە درۆ و فێڵ و چاوبەستی، پڕە لە ڕووخان و داتەپینی نرخە جوانەکانی مرۆڤایەتی. هێزە گەورەکان دەڵێی فیلن، دەڵێی حوشترن، بەم دنیایەدا دەسووڕێنەوە و بە ئارەزووی خۆیان هەموو شتێک پێشێل دەکەن، باکیان بەوە نییە چەند مێروولەی بەستەزمان دەپلیشێننەوە و چەند گوڵی جوان هەلاهەلا دەکەن. لە دنیایەکی ئاوەهادا تۆ چاوەڕوانی چی دەکەیت؟ کێ ئاوڕ لە گەرمیان و لە کورد و لە گەلانی بندەست دەداتەوە؟ ئێمە چارێکمان نییە لەوە زیاتر کە دەبێ هەوڵی مانەوە بدەین، دەبێ بە هەموو هێزێکمانەوە دەست بگرین بەو نرخە جوانانەوە کە هەمانە، دەست بگرین بە فەرهەنگ و باوەڕ و توانست و بەهرەکانمانەوە، دەبێ بزانین کە ئێمە تەنیا نیین، کە بەشی هەرە زۆری مرۆڤایەتی لێی قەوماوە. بەڵام ئەمەیش سەردەمێکە بە سەر دەچێت، ناکرێ هەر وا بمێنێتەوە، ناکرێ و ناشێ مرۆڤایەتی هەتاهەتایە دیل و پێپەستی ناهەقی و بێدادی بێت.

پ2: با بێینە سەر زمان کە بەشێکی گەورە لە گرنگیپێدانی تۆیە. تۆ لە کۆڕێکی ئەم سەری ساڵەدا لە هۆڵی هونەرمەندان وتت هیچ گۆڤار و ڕۆژنامەیەکی کوردی لە ڕووی زمان و ڕێنووسیشەوە ڕاست و دروست نییە. باسی ئەوەشت کرد کە تەنانەت لە زانکۆ و دامەزراوە ئەکادێمییەکانی کوردستانیشدا زمانی کوردی حاڵی خراپە و پەرێشانە. دەکرێ ئەمە زیاتر ڕوون بکەنەوە؟

شاکەلی: پێم وایە من هەر لە ساڵانی منداڵیمەوە پێوەندییەکی یەکجار عاشقانەم لەگەڵ زماندا هەبووە و زۆر هەستەوەرانە لێی وردبوومەتەوە و بیرم لێ کردووەتەوە. ئەو دەمەیش کە لە کوردستان دەژیام بە وردی و ڕەخنەگرانە سەرنجی نووسین و تێکست و چاپەمەنییەکانم دەدا، بەڵام بەڕاستی نەمدەتوانی پشت بە زانست و تیۆرییەکانی زمان ببەستم، چونکە شارەزای ئەو بوارە نەبووم. لای خۆمەوە هەندێ باوەڕ و بنەمام گەڵاڵە کردبوون کە زادەی سەلیقە و بیرکردنەوەی خۆم بوون، نەک تێگەیشتنێکی زانستی. دواتر کە لە ئەورووپا بە شێوەیەکی زانستی زمانم خوێند و ئاشنایەتیم لەگەڵ هەندێ زمانی دیکەدا پەیدا کرد؛ چ زمانی تازە و چ هی کۆن و مردوو، کۆمەڵێ بنەما و باوەڕم لەلا دروست بوون و نەدەکرا لە دەرەوەی زانستی زمانەوانی و لە دەرەوەی چێژی ئێستێتیکی بیر لە تێکستێکی کوردی بکەمەوە.
من کە ئەمڕۆ دێم ڕەخنە دەگرم و پێم وایە زمانی کوردی بەرەو هەڵدێران و شێواندن دەچێت، لە سێ ڕووەوە بیری لێ دەکەمەوە: ڕێزمان و ڕێنووس و ئێستێتیکی بەکارهێنان. چارەسەری نەخۆشییەکانی ڕێزمان و ڕێنووس کارێکی تەکنیکییە، کارێکە پێوەستی بەکارهێنانی زانست و بنەما زانستییەکانە. زانستگەکانی کوردستان و کۆڕی زانیاریی کوردستان و دەستگا و دامەزراوی دیکەیش زۆرن کە ئەم چارەسەرکردنە ئەرکی ئەوان بووە و ئەرکی ئەوانە، بەڵام ڕاستییەکەی ئەوەیە ئەمانە هەموویان، بێ ڕێزپەڕ و بێ هەڵاواردن، سەرنەکەوتوون و تووشی شکستێکی گەورە بوونە. ئەمانە بوونەتە هۆی ئەوەی کە زمانی کوردی لە باتیی ئەوەی بەرەو پێش بڕوات، دەیان ساڵ بۆ دواوە بگەڕێتەوە. ئەم دەستگایانە چەند نەوەیەکی کوردیان لە ڕووی زمانەوە سەقەت کردووە، سەدان هەزار کچ و کوڕی کورد کە ئەمڕۆ دەیانتوانی ببنە پێشەنگی تازەبوونەوەی زمانی کوردی و گەشەکردن و جوانبوون و بڵاوبوونەوەی، ئێستاکە بە دەست ڕستەیەکی کوردییەوە دادەمێنن و نازانن چۆنی بڵێن و چۆنی بنووسن، نازانن چۆن باوەڕ و هەست و بۆچوونەکانیان بە کوردییەکی جوان و پاراو و ڕاست و لە پلەیەکی بەرز و زانستانەدا دەربڕن. لە سەرتاسەری کوردستاندا، تاکە کەسێک لەوانەی کوردیزانن، تاکە یەکێک لەوانەی کوردییەکی جوان دەنووسن، دیارە ئەمانە یەکجار کەم و دەگمەنن، بەرهەمی ئەو دەستگا بەناو زانستی و ئەکادێمییانە نییە. ئەمانە نەیانتوانیوە یەک دانە گەنجی کورد پێ بگەیێنن. تەماشای هەر ڕۆژنامە و گۆڤار و وەرزنامە و کتێب وناملکەیەک دەکەیت سەدان و

هەزاران هەڵەی ڕێزمان و ڕێنووست بەرچاو دەکەوێت. سەدان ڕستە و دەربڕین دەخوێنیتەوە دەڵێی کەسێکی بێگانە کە دوو سێ ساڵیکە فێری کوردی بووە، نووسیونی.
لایەنی ئیستێتیکیی زمان شتێک نییە بە قانوون و بە دەستوور چارەسەر بکرێت. ئەمەیان لە پلەی یەکەمدا پێوەستی کار (یا شاکار) و بەرهەمی نووسەران و داهێنەرانە، پێوەستی ئەو چێژ و سەلیقە و توانستەیە کە نەتەوەیەک لە ماوەی سەدان ساڵدا پەروەدەیان دەکات و دەیانکاتە کۆمەڵە نەریتێک، کۆمەڵە (عورف)ێک، کۆمەڵە نرخێک کە هەر کەسێک کەمترین هەستی زمانەوانی و ئەدەبی و ئیستێتیکیی هەبێت، ناتوانێ و ناوێرێ لێیان لا بدات. ئەمە بەرپرسیارییەکی ئەخلاقییە، بەرپرسیارییەکی مەعنەوییە کە زۆر خۆکارانە (ئۆتۆماتیک) کار دەکات.
هەموو گرفتەکانی ئەمڕۆی زمانی کوردی بەشێکن لەو ئاژاوە و بەرەڵایی و نەخوێندەوارییەی کە سەرتاپێی کوردەوارییان گرتۆتەوە و بوونەتە کۆسپی گەورە و زنجیر و پێبەستی ئەستوور و، دەستوپێی نەتەوە و نیشتمانێکیان بە جۆرێ بەستۆتەوە کە نە دەتوانن بجووڵێنەوە و نە دەتوانن بیریشی لێ بکەنەوە. نەبوونی سیاسەتی فەرهەنگی (السياسة الثقافية، Cultural policy) کە سیاسەتی زمانەوانی بەشێکی گرنگ و ناوەندیی ئەو سیاسەتەیە، سەرچاوەی هەموو ئەم کارەساتەیە. ئەمە کارەساتێکی یەکجار گەورە و خەتەرناکە. ئەمە سەرەتای داڕزان و لەناوچوونی نەتەوەیەکە. زانستگەکانی کوردستان، کۆڕی زانیاریی کوردستان، وەزارەتەکانی پەروەردە و خوێندنی باڵا و ڕۆشنبیری، دەستگاکانی ڕاگەیاندن (ی حوکمەتی و ناحوکمەتی) و کۆمەڵێ لایەنی دیکەیش، هەموویان بەرپرسیارن. هەموویان، ڕاستەوخۆ یا ناڕاستەوخۆ، دەستیان لەم کارەساتەدا، لەم تاوانەدا، هەیە.
بوارێکی دیکەی زۆر گرنگ هەیە کە بەڕاستی من کەمجار قسەم لەسەر کردووە، چونکە دەزانم کەم کەس تێی دەگەن، مەبەستم هەژاریی فەرهەنگی و هەژاریی زانستییە. من زۆرجار کە کتێبێکی کوردی دەخوێنمەوە، کە چاو بە کتێبێکی خوێندنگەدا دەگێڕم، کە وتارێکی درێژ و پانوپۆڕی ناو گۆڤارێکی جیدی تەماشا دەکەم و کە بەرنامەیەکی تەلەڤیزیۆنە کوردییەکان دەبینم، بەڕاستی شەرم دامدەگرێت، بەڕاستی هەست بە ڕووخان و بێئومێدی و هەڵوەشانەوە دەکەم. ئایا ئەمەیە فەرهەنگی نەتەوەیەکی وەک کورد؟ ئایا ئەمە فەرهەنگ و زانستە کە دەرخواردی مرۆڤی کورد و خوێنەری کورد و منداڵی کورد و لاوی کورد دەدرێت؟ ئێمە بەم پلە نزمەی زانست و فەرهەنگەوە چۆن دەتوانین ببینە بەشێک لە دنیای ئەمڕۆ؟ ئەی ئەو هەموو قسە زل و پووچ و بێناوەڕۆکانەی وەک (عەولەمە و کۆمەڵگەی مەدەنی و دیمۆکراسی و عەلمانییەت و یەکسانی) بەم بیر و تێگەیشتن و خوێندەوارییە گۆج و ئیفلیجە بە دی دەهێنرێن؟؟؟
پرسیارێکی مەنتیقی و لۆگیکیانە، دوای دەربڕینی ئەم بیروباوەڕانەی من، ئەوەیە ئایا چارە هەیە؟ ئەی چارە، ئەگەر هەیە، چییە؟ بێگومان چارە هەیە. ئەمڕۆ زانست گەیشتۆتە پلەیەک و بە جۆرێک بە دنیادا بڵاو بووەتەوە کە خەڵک دەتوانن سوود لە بەشی هەرە زۆری وەربگرن و بیکەنە کەرەستەیەکی فەرهەنگی و ئەپستیمۆلۆگی، بیکەنە ڕێبەرێک بۆ پێشکەوتن و گەشەکردن. ئەم سوودوەرگرتنە دەکرێ لە پلەی تاکەکەسدا بێت و دەکرێ لە پلەی گەل و وڵات و نەتەوەیشدا ڕێک بخرێت. بۆ ئێمەی کورد ئەمەی دوایی گرنگ و پێویستە. ئەمەیان دەبێ دەستەڵاتی سیاسی جێبەجێی بکات، دەبێ لە چوارچێوەی نەخشەیەکی ڕێکوپێک و تۆکمە و ژیرانەدا بێت، دەبێ دەستەڵاتی سیاسی لە ڕووی ماددی و مەعنەوییەوە پشتگیریی بکات. ئەم پرۆژەیە پێی دەگوترێ (سیاسەتی فەرهەنگی). سوودوەرگرتن هەرگیز بەو مەعنایە نییە کە هەموو نرخە مێژوویی و ڕۆحی و شارستانی و فەرهەنگییەکانی خۆمان بسووتێنین و ببینە دیلی فەرهەنگ و شارستانەتییەکی بێگانە. ئەمڕۆ لە کوردستاندا جۆرە تێگەیشتنێکی وەها هەیە و کارکردێکی یەکجار خراپی لەناو خەڵکدا هەیە. ئەو بیرە بیری کەمالیزمە، بیری ئەتاتورکە، یا با بڵێین لاساییکردنەوەی کەمالیزمە. ئێمە دەبێ سوود لە هەموو لایەنە چاک و ڕاستەکانی فەرهەنگ و شارستانەتیی دنیا وەربگرین و بوێرین لایەنە پیس و خراپ و بۆگەنەکانی فەرهەنگی خۆیشمان فڕێ بدەین و زیندەبەچاڵی بکەین، بەڵام توند دەست

بگرین به نرخە بەرزە ڕۆحی و فەرهەنگی و شارستانەتییەکانی خۆمانەوە. دەزانم ئەمە هاوکێشەیەکی ئاسان نییە، جێبەجێکردنیشی ئاسان نییە. تەنیا سەرکردە و سەرکردایەتییەکی یەکجار ژیر و بوێر و دڵسۆز و دووربین دەتوانێ کاری بۆ بکات.
ئێمە پێویستمان بەوەیە زمانی کوردی بکەینە زمانێک لە هەموو، تۆ بڵێ لە زۆربەی، بوارەکانی زانیاریدا دەستەڵاتی هەبێت و بیگوێزێتەوە بۆ خوێنەری کورد. پێویستمان بە دەربڕینی تازەیە، پێویستمان بە تێرم و زاراوەی تازەیە، پێویستمان بە مێتۆدیکی تازەی زانستیی ڕۆژاوایە لە بواری لێکۆڵینەوەی زانستیدا، پێویستمان بەوەیە بابەتە جۆراوجۆرەکانی زانست و زانیاری بە کوردی بەرهەم بهێنین. ئێمە پێویستمان بە شۆڕشێکی فەرهەنگییە؛ شۆڕشێکی ڕاستەقینەی فەرهەنگی.

پ3: بە بڕوای تۆ وەک شارەزا و ئەکادێمییەکی ئەم بوارە گرنگترین کۆسپەکانی بەردەم زمانی ستاندارد و یەکگرتووی کوردی خاڵ بە خاڵ کامانەن؟

شاکەلی: من ناتوانم لە ڕێگەی وەرامدانەوەی ئەم پرسیارەوە باسێکی قووڵ و دووروودرێژی تیۆری لەبارەی زمانی ستاندارد و زمانی یەکگرتووەوە پێشکەش بکەم. دەزانم ئەمڕۆ بووەتە نەریتێک هەر کەسێک باسی زمانی کوردی دەکات یەکسەر ئەو هیپۆتێزە دووپات و سەدپات دەکاتەوە کە گوایە کورد زمانی ستانداردی نییە. ئەمە ڕاست نییە. ئەمە قسەیەکە لەسەر بیرکردنەوەیەکی نازانستی هەڵچنراوە و لای هەندێ کەس ئامانجێکی سیاسی و ئیدیۆلۆگیی لە پشتەوەیە.
دەمەوێ هەر بەکورتی عەرزت بکەم کە من پێم وایە ئێمە زمانی ستانداردی کوردیمان هەیە. ئەو زمانەی ئێستا تۆ پرسیاری پێ دەکەیت و پێی دەنووسیت و من و سەدانی وەک من پێی دەنووسین زمانێکی ستانداردە، بەڵام ئەگەر نەبووەتە زمانی فەرهەنگی و زانستیی هەموو کورد، دیارە کۆمەڵێ هۆی سیاسی و مێژوویی هەن کە نەیانهێشتووە ئەمە بێتە دی. سەرکەوتن بەسەر ئەو هۆیانەدا، بەسەر ئەو کۆسپ و تەگەرانەدا، کارێکی نەکراو نییە.
ئەمڕۆیش دەیان هێزی ڕەشی بێگانە و دەرەکی و هیی ناوخۆیش چالاکانە بۆ ئەوە تێدەکۆشن ئەو زمانە ستانداردە ئەدەبییە بپووکێننەوە و لە ناوی ببەن. لە کوردستانی عیراقدا، لە ماوەی چل ساڵی ڕابوردوودا دوو دیاردەی گەش و ڕووناک بەرەو کاملبوون و پتەوبوون دەچوون: زمانی ستاندارد و ئەدەبی و بەنەتەوەبوون؛ خۆبەنەتەوەزانین. ئەمڕۆ ئەو دوو دەستکەوتە مێژوویی و نەتەوایەتییانە بەرەو پووکانەوە و هەڵوەشانەوە دەچن. هەم دوژمنانی کورد و هەم کورد خۆیشی لەو وێرانکارییەدا بەشدارن. ئەو ئەزموونەی ئەمڕۆ لە کوردستانی خوارووا، لە کوردستانی عیراقدا، لە ئارادایە دەتوانێ ببێتە ناوەندی پێشخستن و بەڕەسمیکردنی زمانی ستانداردی کوردی، لە هەموو کوردستاندا، دەتوانێت ئەو زمانە زۆر دەوڵەمەند بکات و گەشەی پێ بدات تا ئەو ڕادەیەی کە دەڕۆستی لەخۆگرتن و بەرهەمهێنانی بەشێکی گەورە و گرنگی زانیاری و زانستەکانی دنیای ئەمڕۆ بێت.

پ4: ئێستا نێوەندی ڕەهەند و ڕەهەندییەکان لە چوارچێوەی لێکۆڵینەوە و ئەدەبی کوردیدا مایەی ئیعجاب و سەرسامیی بەشێکی زۆر لە گەنجی کوردن. بیروڕای تۆ دەربارەی ئەوان چییە؟

شاکەلی: ئەم ناولێنانە تۆزێک سەیر دێتە بەرگوێ. من ناتوانم ئەو دۆستانە هەموویان وەک یەک تەماشا بکەم و هەڵسەنگێنم. چ لە سەرەتاوە و چ ئێستایش ئەمان لە کۆمەڵە دەنگێکی جیاواز و پلەی جیاواز و ئاستی هونەریی جیاواز پێک هاتوون. ناکرێ وەک کۆمەڵێک، وەک یەکەیەکی هاوڕەگەز قسەیان لەسەر بکرێت. دەکرێ وەک تاکە کەس، وەک تاکە نووسەر، باس بکرێن. ئەوەیش دیسان ڕەنگە ڕێگەیەکی ڕاست نەبێت بۆ ناسین و ناساندنی نەک تەنیا یەکێک لەوان بەڵکە هەر هونەرمەند و نووسەرێک. لەناو ئەمانەدا نووسەری باش و جیدیی هەیە و کۆلکەنووسەری نەخوێندەواریش هەیە. ئەمانیش وەک ڕوانگە و وەک گەلێ گرۆی ئەدەبیی دیکە، لە ماوەی چەند ساڵێکدا لە بێژنگ دەدرێن؛ یەک یا دوویان دەبنە نووسەری چاک و داهێنەر و سەرکەوتوو، ئەوانی دیکەیش یا هەر لێ دەچنەوە یا دەبنە نووسەری پلەی چوارەم و پێنجەم.

(پاژنەی ئەشیل: Achilles' heel)ی نووسەرانی ڕەهەند زمانەکەیانە، زمانە کوردییەکەیان. لە سەردەمێکدا وای لێ هاتبوو پێیان دەگوترا (نووسەرانی خود و ئەڵبەتە و شوناس!)، دەگوترا ئەوەی کۆیان دەکاتەوە تەنیا کوردینەزانینە. هەر ئەم لاوازییەیشە بووەتە هۆی ئەوەی ناحەز و نەیارەکانیان، تەنانەت کەسانی دڵسۆز و ڕاستگۆیش، بە حەق (بەڵام زۆرجاریش بە ناحەق) هێرشیان ببەنە سەر. بۆ کەسێک لە تەمەنی لاوێنیدا بێت و بەهرەیەکی هەبێت، زەحمەت نییە زمانەکەی پێش بخات و لە ئاستێکی بەرزی هونەری و ئێستێتیکیدا بە کاری بهێنێت.
پێشتر چەند تێکستێکی ئەمانم خوێندبووەوە ئەگەرچی، ڕاستییەکەت پێ بڵێم، کەمجار وا ڕێک کەوتووە، شتێکم بە دڵ بووبێت، بەڵام ئەمساڵ یەک دوو بەرهەمم خوێندەوە کە بەڕاستی جوان بوون، بەرز بوون، داهێنان بوون. لەدڵەوە گەشامەوە، بەڵام خۆزگە..... ئەمە ڕەخنەیەکە دەکرێ بەو نووسەرە خۆی بڵێم.

پ5: تۆ لە شیعر و جیهانیشدا پیاوێکی عیرفانییت. شوێن و کاریگەریی تەسەوف بە ئاشکرا بە بەرهەمەکانتەوە دیارە. دەربارەی ئایین، تەسەوف چی ئەڵێی؟ ڕۆڵی تەسەوف لە ئەدەبی کلاسیکی کوردیدا چەند کاریگەرە؟

شاکەلی: پێشتر گەلێ جار وەرامی پرسیاری لەم بابەتەم داوەتەوە و بە دووروودرێژی قسەم لەسەر کردووە. هەروەها لە هەندێ لێکۆڵینەوەی زانستی و ئەکادێمیدا، کە بە ئینگلیزی نووسیومن، ئەم باسەم تاووتوێ کردووە. تۆ یا من هەڵوێستمان لەسەر دین و لەسەر تەسەوف هەرچییەک دەبێت با ببێت، بەڵام دەبێ پێ لەو ڕاستییە بنێین کە بەشی هەرە زۆر و جوان و بەرز و داهێنەرانەی ئەدەبی کوردی و فەرهەنگی کوردی و فکری کوردی، تا ئاستی لەسەدا نەوەت (90%) و بگرە سەرووتریش، بەرهەمی تەسەوفی کورد و بەرهەمی مزگەوتەکانی کوردستانە.
جارێکیان لە کۆنفرانسێکی گەورەدا لە (بەرلین) ئەم باوەڕەم دەربڕی، هەندێ کەس زۆریان پێ ناخۆش بوو. برایەکی نووسەری مارکسیست لە تەنیشتمەوە دانیشتبوو، وتی من ئەگەرچی تا سەر ئێسقان دژی ئیسلامم و حەزم دەکرد هیچ شتێکی کورد بەرهەمی ئیسلام و تەسەوف نەبووایە، بەڵام قسەکەی شاکەلی ڕاستە. خۆزگە وا نەبووایە، بەڵام وایە.
ئەم باسە لەناو ئێمەدا بە شێوەیەکی هێندە سادە و نەزانانە دەهێنرێتە گۆڕێ، کە هیچ بوارێک بۆ زانست و مەنتیق و ویژدان و ڕاستگۆیی ناهێڵێتەوە.

پ6: پەیوەندیی ژینگە و داهێنان بە یەکەوە چییە؟ دەوترێ گەرمیان لەبەر ئەوەی ئاووهەوای وشک و گەرمە سەرزەمینی داهێنان نییە.

شاکەلی: ئەمە قسەیەکی فاشیستانە و ڕەگەزپەرستانەیە. ئەگەر ئەمە ڕاست بێت، دەبوو لە میسردا هەرگیز شاخێکی وەک (تاها حوسەین) و لە کووفەدا (موتەنەببی) و لە شارەزوور (نالی) و (مەولانا خالید) و لە بەسرەدا (بەدر شاکر سەییاب) هەڵنەوکەوتنایە. یان دەبوو هەموو خەڵکی سوێد و باڵەکایەتی و سویسرا شاعیر و نیگارکێش و ڕۆماننووسی گەورە و داهێنەر بوونایە. قسەی وا کەسێکی بەئاوەز بە پوولێکی قەڵبی مسینیشی ناکڕێت. هەر ئەمڕۆیش جێدەستی داهێنەرانی گەرمیان لە زۆر بواری ژیانی فەرهەنگیی کوردستاندا دیار و لەبەرچاوە. من وایشی دەبینم لە ماوەی بیست سی ساڵی داهاتوودا کەسانی داهێنەر و هەڵکەوتووی گەرمیان بەشدارییەکی گەورە، نەک لە ئاستی کوردستاندا، بەڵکە لە ئاستی مرۆڤایەتیدا، پێشکەش دەکەن. بەڵام من نامەوێ گەرمیان لە کوردستان دابڕم و بیکەمە دیاردەیەکی بێڕەگوڕیشە و بێمێژوو. گەرمیان بە کوردستانەوە جوانە و کوردستانیش بە گەرمیانەوە.

ماموستا (مەسعوود محەمەد)ی گەورە لە نووسینێکیدا بە سەرسووڕمان و ڕێزەوە باسی ئەوە دەکات کە چۆن لە کوێرەدێیەکی وەک (سرهند)ی هندستانی چوارسەد ساڵ لەمەوبەردا زانا و بلیمەتێکی وەک (شێخ ئەحمەدی سرهندی، کە ساڵی 1624 وەفاتی کردووە) هەڵکەوتووە. ئەوە ڕووداوێکی تایبەتی سرهند و هندستان نییە، لە هەموو جیهاندا نموونەی هەیە و زۆریشە.

ئەم ڕوانگە فاشیست و ڕەگەزپەرستانەیە تەنانەت لە دنیای بەناو مۆدێرن و پێشکەوتووی ئەمڕۆیشدا هەیە. هەر لەم ئەورووپایەدا هەزاران کەس هەن وا بیر دەکەنەوە کە عەرەب و ڕەشی ئەفریقایی بێعەقڵ و کەمهۆش و ناتوانن داهێنەر بن.

سەرچاوە: www.knar.org
کەنار، ژمارە (20)ی ساڵی دووەم، کانوونی دووەمی 2007
لاپەڕە: 3 و 5.